

EGY RÉGI MAGYAR PASSIÓ

A magyarországi iskolai játékoknak számbavétele, szövegemlékeinek összegyűjtése, a magyar nyelvűeknek kiadásra való előkészítése során érdekes passiótöredék került feldolgozásra. Egy gyakorlatlan kéz kissé primitív írással másolt kéziratából, kiszakadt hat levél Krisztus szenvedéstörténetéből tartalmaz mondanivalója és költői szépsége miatt egyaránt figyelemreméltó töredéket. A szétszóródott levelek a kolozsvári református kollégiumból kerültek több más vegyes irattal együtt a volt Erdélyi Múzeum Egylet levéltárába, majd onnan a kolozsvári Román Akadémiai Történeti Levéltárba. A szövegről még az 1960-as évek elején sikerült fotokópiát készíteni, mely jelenleg a MTA mikrofilmtárában található (184/X és 640/III).

A levelek sorszámozása téves volt. A fényképezés is ezt a sorrendet rögzítette. Az összekevert leveleket azonban a két órszó segítségével, valamint a történések folyamatát figyelve rendezni lehetett. A csonka passió Júdás lelkiismeretfurdalásának manierista-barokk stílusban festett rajzával kezdődik. A szolgálólány és Péter apostol szóváltásával, Péter tagadásával, majd keserves megbánásával halad tovább a cselekmény. Újszerű, hogy az evangéliumoktól eltérő ábrázolásban látjuk Pilátust. Nagy buzgalommal, kegyetlenséggel szorgoskodik Jézus keresztre feszítésén. Jézussal csak ezután találkozhatunk. Már a kereszten függ, az Atyához foházkodik; mellette a két lator, akik közül a bal oldali arra biztatja, szabadítsa meg magát és őket. Jézus üdvösséget ígér, és meghal. Mária siralma emelkedett költői nyelvével, számos alliterációjával az Ómagyar Mária Siralomra emlékeztet. Az apostolok egy-egy versszakban Jézus csodás tetteiről, kegyelmes irgalmasságáról, az emberek üdvét szolgáló ténykedéséről szólnak. Ezután a két szent asszonyt látjuk, amint a sír felé tartanak, hogy illatos olajjal kenjék be Jézus testét. Magdalénának azon való töprengésével, hogy ki hengeríti majd el a sírról a követ, megszakad a passió.

Bár a szenvedéstörténet szerzője az evangéliumokra támaszkodott, munkája távol áll a nagyheti, a templomban énekelt passióktól. De sokban eltér a katolikus és protestáns iskolákban szokásos előadásoktól is, melyekben általában a szenvedéstörténetet recitálták el, kiegészítve esetleg előtörténetekkel. Itt szinte teljesen hiányzik Jézus szenvedésének elmondása, bemutatása. Két rövid fohászáról hallunk mindössze és a jobb oldali latornak tett ígéretéről. Böven foglalkozik Pilátussal. Újszerű és legszebb része a Máriának és az apostoloknak siralma.

A passió ismeretlen szerzőjének kétségkívül fejlett költői tehetsége volt. Meglepő nyelvének kifejező ereje, stílusának manierista jellege. Jól tudott verselni, ügyesen mozgott a Balassi-strófa versformájában. Tudatos szerkesztőre vall, ahogyan uralja az anyagot, válogat a szenvedéstörténet mozzanataiban, elhagyva a szokványos fordulatokat, s helyettük újakat víve színre.

A másoló helyenként rontott a szövegen. Sorokat hagyott ki (5., 14. versszak), betűk ragadtak bent a tollában, egy-két helyen rossz olvasat következtében értelmetlenné tette a szöveget, máskor elrontotta a szótagszámot. Vétségei könnyen kijavíthatók, ezeket a szövegben kurziválással jelöltük. Minthogy a szerepnevek megértési nehézséget aligha okoznak, meghagytuk eredeti, latin alakjukban. A passió ízes nyelvének néhány régi szavát a lap alján magyarazzuk. A szöveget a mai helyesírásban adjuk, de ügyeltünk, hogy az egykori kiejtés zamata megmaradjon.

Szólnunk kellene még a szenvedéstörténet eredetéről, keletkezési idejéről. A szereplők neve után olvasható néhány utalás kétségtelenné teszi, hogy a szöveget előadták. Hogy hől és mikor, nem ismerjük. A kézirat származási helye megengedi azt a feltevést, hogy a kolozsvári református kollégiumban. Dömötör Tekla, aki egy dolgozatában (*Történeti rétegek a magyar népi színjátszásban*. Ethnographia, 1957. 267. l.) röviden megemlítette a darabot, a XVIII. század közepéről származtatja; „feltehetőleg a legrégebb az eddig ismert magyar passió-szövegek közt” – írja. Versformája, régies nyelvezete, stílusának manierista, barokk vonásai ennél is korábbi keletre utalnak.

VARGA IMRE